

Posudok habilitačnej práce

Autorka: Mgr. Nikola Danišová – Bartošková, PhD.

Odbor habilitačného
a inauguračného konania: slovanské jazyky a literatúry

Oponentka: doc. Mgr. Katarína Žeňuchová, PhD.

Názov práce: *MYTOLOGICKÉ KORENE STREDOVEKEJ LEGENDY
O MELUZÍNE Transformácia archetypálneho tematického
algoritmu o unikajúcej nadprirodzenej žene v stredovekom
diskurze*

1. Aktuálnosť zvolenej témy a náročnosť spracovania riešenej problematiky

Posudzovaná habilitačná práca, ktorú uchádzačka predkladá v podobe publikovanej monografickej práce, je veľmi výstižne uvedená slovami Martina Nejedlého o vzdorovitosti meluzínskeho mýtu podriaďiť sa bádateľom, aby zhromaždili, klasifikovali a datovali všetky texty a obrazy Meluzíny v pozitivistickom zmysle. Rôznorodé množiny starobylých príbehov, ktoré sú recepčne veľmi populárne, nepoznajú geografické hranice a napriek kultúrnej a spoločenskej zmene zostávajú v kultúrnej paradigme invariantné. Úvodný citát habilitačnej práce poskytuje dostatok noetického priestoru a možností na ďalší výskum. Naznačuje nekonečnosť a zároveň aj aktuálnosť výskumu starobylých archetypálnych príbehov – tematických algoritmov, ktoré majú svoj pôvod v mytologickej a folklórnej tradícii.

Riešenú problematiku považujem za náročnú nielen pre jej interdisciplinárne uchopenie, ale pre nevyhnutnosť dokonalého poznania žánrovo, geograficky a kultúrne heterogénnych pramenných textov v rámci svetovej slovesnej kultúry v široko vymedzenom časovom období od vzniku arcinaratívu až po obdobie stredoveku s presahom do jeho súčasných podôb.

2. Posúdenie úrovne spracovania témy a metodológia výskumu

Autorka, nadväzujúc na vedeckú činnosť prof. Ľubomíra Plesníka a doc. Marianny Čechovej, ako iniciátorov a autorov disciplíny arcitextuálnej tematológie, sa pokúsila osvetliť fundamentálne vzorce ľudského správania na príklade vybraného tematologického algoritmu. Svoju pozornosť sústredila na meluzínsky mýtus, ktorý patrí do početnej množiny repetitívnych arcinaratívov, a jeho pôvod môžeme hľadať v dávnej mytológii či vo folklóre.

V úvode práce sa zaoberá systematickým objasnením metodologických východísk výskumu a jeho terminologickej ukotvenosti v rámci už vyprofilovanej arcitextuálnej tematológie. Výber

tematického algoritmu nie je náhodný. Môžeme ho zdôvodniť jednak celosvetovým a nadčasovým rozšírením vybraného príbehu, čo samozrejme signalizuje dlhotrvajúci záujem oň zo strany bádateľskej komunity, ale predurčuje ho k tomu, že ho autorka monografie vníma ako výnimočnú nadčasovú a univerzálnu archetypálnu schému reflektujúcu zaužívané vzorce ľudského správania. Cieľom autorky habilitačnej práce nie je len „pozitivisticky“ zhromaždiť a systematizovať známe textové pramene, ale venovať sa transformácii tematického algoritmu o unikajúcej nadprirodzenej žene naprieč kultúrnymi tradíciami a historickými epochami.

Posudzovaná práca je metodologicky ukotvená v rámci interdisciplinárnej arcitextuálnej tematólogie, ktorá sa predovšetkým opiera o literárno-semiotické prístupy, literárnu komparatistiku, folkloristiku, teóriu mýtu, kultúrnu antropológiu a iné.

3. Prínos a úroveň výsledkov práce

Prácu oceňujem ako majstrovský počin vznikajúci postupne ako mozaika analýz invariantných arcinaratívnych štruktúr, ktorá kúsok po kúsku skladá komplexnú paletu širokoaspektového obrazu o národnej a medzinárodnej usúvzťažnosti rozprávkových látok. Prispieva tak k už existujúcim spracovaniam vybraných tematických algoritmov, napr. Výberový tematologický tezaurus (Ľ. Plesník et. al., 2022) alebo spracovanie arcinaratívov popoluškinho typu M. Čechovej (2019). Ako pozitívum vnímam nielen vedeckú hodnotu, ale aj čitateľskú pôvabnosť a ľahkosť posudzovanej práce, ktorá si nárokuje na široko rozhladeného odborníka presahujúceho poznatky jednej vednej disciplíny. Autorkin záujem o problematiku prekračuje hranicu afirmatívneho preberania a opisnosti, v celom texte rukopisu badať kriticky formulované vysvetlenia a závery, pričom v každej kapitole vychádza a nadväzuje na množstvo doteraz publikovaných prác v celosvetovom meradle, čo napokon indikuje aj obsiahly (vyčerpávajúci) bibliografický aparát.

4. Posúdenie formálnej stránky práce (jazyk, štýl, štruktúra)

Posudzovanej práci možno pripísať znaky dôsledne premysleného a starostlivo vypracovaného publikačného výstupu, ktorý je výsledkom dlhší čas trvajúceho systematického výskumu zvolenej problematiky. Predložená práca sa popri vysokej odbornej úrovni vyznačuje vysokou jazykovou a štylistickou úrovňou, je vhodne doplnená poznámkovým aparátom, zoznamom prameňov a literatúry, indexmi použitých rozprávkových typov a motívov.

Monografický výklad je usporiadaný do troch častí, ku ktorým autorka pripája záverečné zhrnutie.

Prechádzajúc k záverečnému hodnoteniu podotýkam, že autorka sa na základe širokej palety pramenných textov rozličného časového, geografického a kultúrno-spoločenského okruhu pokúsila stanoviť pevnú sujetovú štruktúru skúmaného tematického algoritmu o žene nadprirodzenej podstaty, ktorá uniká mužovi za to, že porušil tabu ohľadom jej inozemského

pôvodu. Stanovila tak konkrétny sled naratívnych epizód, ktoré sú spoločné pre všetky skúmané texty. Sujetová štruktúra sa v istom divergentne vetví na dve skupiny, na dva variantné sujetové línie: A variant: Urazená tajomná gazdiná; B variant: Kúpajúce sa panny-zvieratá. Oceňujem orientáciu autorky v medzinárodnom vedeckom diskurze, pracuje s množstvom národných a medzinárodných klasifikácií folklórnych naratívov. Poznatky z katalogizačných prác preberá a zaujíma k nim vlastný kritický postoj. Najznámejšia medzinárodná klasifikácie rozprávkových typov ATU neprináša uspokojivé zaradenie skúmanej naratívnej štruktúry. Tematický algoritmus o žene nadprirodzenej podstaty v katalógu ATU chýba, a odkazy na texty, kde sa s ním môžeme stretnúť, sú roztrúsené v mnohých iných sujetoch - najmä 313 (The Magic Flight), 400 (The Man in a Quest for his Lost Wife), 402 (The Animal Bride), 465 (The Man Persecuted Because of His Beautiful Wife). Možno tak konštatovať, že ani ostatné národné katalógy neprinášajú kompletnejšie riešenie, keďže klasifikačne vychádzajú a odkazujú na ATU katalóg. Bez práce s prameňmi sa bádateľ nezaobíde. Autorka monografie novátorsky poukazuje na spoločné východiskové jadro (jedno staršie a z neho vychádzajúce novšie) spomínaných dvoch variantov, ktoré väčšina klasifikácií posudzuje osobitne ako dve afinitné naratívne štruktúry.

Otázka/podnet do diskusie:

V druhom čísle časopisu Etnografia v roku 2024 publikoval Jurij Jevgenievič Beriozkin, autor analytického katalógu mytologických motívov, štúdiu Волшебная жена: варианты мотива в контексте древнейшей истории / Nadprirodzená žena: varianty motívu v kontexte starovekých dejín, kde spochybňuje, ale nevylučuje spojenie motívu s totemickými predstavami. Uvádza, že neexistujú priame dôkazy, ktoré by spájali motív magickej manželky s totemizmom. Analyzujúc doterajšie práce (ATU, Meletinskij, Toporov, Miller, Bäcker a i.) konštatuje tiež, že v historickom kontexte motív nie je dostatočne prebádaný. Mali ste možnosť oboznámiť sa s prácou J. J. Beriozkina? Priniesol by hlbší historický výskum motívu, ktorý sa ako kultúrny jav vyskytuje po celom svete, alebo má väčší zmysel venovať pozornosť regionálnym špecifikám daného tematického algoritmu?

5. explicitne vyjadrený návrh na udelenie vedecko-pedagogického titulu docent/ka

Na základe predloženej habilitačnej práce a po jej úspešnej obhajobe navrhujem Mgr. Nikole Danišovej – Bartoškovej, PhD., udeliť titul „docent“ (doc.) v odbore habilitačného a inauguračného konania *slovanské jazyky a literatúry*.

V Bratislave 7. 6. 2025

doc. Mgr. Katarína Žeňuchová, PhD.